

УДК 378.4

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.36>**В. П. Боса**

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства
Інституту філології
Київського університету імені Бориса Грінченка

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

У статті спроектовано програму педагогічного експерименту з вивчення рівня професійної компетентності майбутніх філологів, де експериментальним чинником виступає авторська методична система професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій; залежним чинником – рівень професійної компетентності майбутніх філологів як результат професійної підготовки в закладі вищої освіти. Визначено мету, гіпотезу, завдання, етапи, генеральну та вибіркову сукупності, методи та діагностичний інструментарій педагогічного експерименту з оцінки результативності професійної підготовки майбутніх філологів під час навчання в закладі вищої освіти. Дослідження спрямоване на перевірку гіпотези про те, що рівень професійної компетентності майбутніх філологів зростатиме завдяки комплексному впливу методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій. Діагностичний інструментарій дослідження визначено як сукупність методів, методик, технік діагностики рівня професійної компетентності майбутніх філологів, спрямованих на якісну та кількісну характеристику прояву критеріїв та показників рівня професійної компетентності. Діагностичний інструментарій оцінювання рівня професійної компетентності майбутніх філологів представлено через систему узгоджених із критеріями методик, як-от: опитувальник «Якорі кар'єри» (Е. Шейн), методика «Мотиви вибору професії» (В.А. Семиченко), Аналіз документів – відомостей семестрової успішності учасників експерименту з фахових дисциплін, Опитувальник обізнаності та використання сучасних інформаційних технологій для вирішення навчальних і професійних завдань, тест «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища» (Л.В. Янковський, адаптація Ю.М. Рябової), Діагностична анкета експерта щодо ефективності форм і методів здійснення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів-філологів (О.М. Дуплійчук), Анкета визначення рівня професійної компетентності майбутніх філологів, бланк аналізу студентських есе «Я – фахівець».

Ключові слова: професійна компетентність, майбутні філологи, діагностичний інструментарій, педагогічний експеримент, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Актуальність оцінювання рівня професійної компетентності як результату професійної підготовки визначається потребою наукового пошуку щодо усунення низки суперечностей: між запитом забезпечення якості вищої освіти та відсутністю валідних інструментів для вимірювання результатів професійної підготовки; становленням концепції студентоцентрованого навчання й орієнтацією контролю навчальних досягнень студентів на уніфіковані знання й уміння; між потенціалом забезпечення вищою філологічною освітою формування ключових компетентностей майбутніх фахівців та відсутністю експериментальних даних із проблеми дослідження. Брак системних досліджень процесу і результатів професійної підготовки майбутніх філологів, нестача публікацій щодо емпіричних досліджень рівня професійної компетентності майбутніх філологів, недостатність науково-методичних розробок у сфері оцінювання якості та результативності професійної освіти майбутніх філологів зумовили вибір проблеми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Експериментально-науковий метод емпіричного пізнання схарактеризовано в роботах Ю.В. Борисової [1], С.У. Гончаренка [2], О.Е. Жосан [3], О.В. Крушельницької [4], В.С. Курила, О.В. Адаменко та Є.М. Хрикова [5], інших. Проблема оцінювання результатів професійної підготовки майбутніх фахівців філологічних спеціальностей висвітлена в роботах К.В. Везетіу [6], О.М. Дуплійчук [7], А.С. Кушнір [8], С.М. Процької [9] та інших. Водночас поза увагою фахівців досі залишаються проблеми пошуку валідних інструментів оцінювання рівня професійної компетентності з урахуванням специфіки професійної підготовки майбутніх філологів.

Мета статті – спроектувати діагностичний інструментарій оцінювання рівня професійної компетентності майбутніх філологів; охарактеризувати форми та методи емпіричного дослідження результативності професійної підготовки майбутніх філологів.

Виклад основного матеріалу. Діагностичний інструментарій оцінювання рівня професійної

компетентності майбутніх філологів визначається як практичними потребами забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців, так і науковими запитами оцінювання ефективності впливу змісту професійної підготовки майбутніх фахівців на результативність означеного процесу. Отже, застосування експериментального методу дозволить усунути означені суперечності шляхом вивчення актуального стану професійної компетентності майбутніх філологів, виділення необхідних організаційних і педагогічних умов ефективності процесу професійної підготовки майбутніх філологів, визначення емпіричних кількісних показників результативності застосування окремих форм, методів, засобів професійної підготовки у процесі формування професійної компетентності майбутніх філологів.

Педагогічний експеримент є методом наукового пізнання, перевагами якого є можливості дослідження зв'язків між станами окремих процесів і систем; вивчення впливу експериментальних чинників і умов на предмет дослідження; емпіричної перевірки теоретичних положень і концепцій; оцінки впливу педагогічних інновацій на результати освітньої діяльності [1; 2; 3; 4; 5]. Важливо зазначити, що саме під час організації експерименту дослідник має можливість вивчати складні явища через їхні складові компоненти, характеристики, властивості, що уможлиблює емпіричну фіксацію системи залежних і незалежних змінних [10].

До основних організаційних компонентів педагогічного експерименту віднесено: мету, гіпотезу, завдання, етапи, методи, генеральну та вибірккову сукупності, експериментальну базу та діагностичний інструментарій [5]. Згідно з означеними компонентами нами було спроектовано програму педагогічного експерименту з вивчення рівня професійної компетентності майбутніх філологів. У запропонованій програмі експериментальним чинником виступає авторська методична система професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій; залежним чинником – рівень професійної компетентності майбутніх філологів як результат професійної підготовки у закладі вищої освіти (далі – ЗВО).

Основна мета педагогічного експерименту – перевірити ефективність методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій. Гіпотеза дослідження: рівень професійної компетентності майбутніх філологів зростатиме завдяки комплексному впливу методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій.

Загальна гіпотеза дослідження втілюється в часткових гіпотезах, які передбачають:

– застосування системного, комунікативного, інформологічного, синергетичного, компетентнісного, діяльнісного, технологічного підходів як методологічної основи професійної підготовки майбутніх філологів сприятиме системності, цілеспрямованості, цілісності, науковості, інноваційності професійної підготовки;

– вивчення й упровадження сучасних інформаційних технологій дозволить розширити форми і методи професійної підготовки майбутніх філологів, орієнтовані на підвищення рівня їхньої професійної компетентності;

– обґрунтування й апробація методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій дозволять ураховувати більшість чинників ефективності професійної підготовки та зумовить зростання рівня професійної компетентності випускників.

Перевірка гіпотези відбуватиметься в 5 етапів, кожний з яких визначається власними завданнями, методами, змістом і результатами.

Теоретичний етап дослідження своїм завданням має обґрунтування теоретико-методологічних засад і авторської концепції професійної підготовки майбутніх філологів. Методи етапу: аналіз літератури, аналіз результатів діяльності, контент-аналіз визначальних характеристик базових категорій, структурування, класифікація, синтез, узагальнення теоретичних даних. Зміст і результати: визначення сутності та змісту ключових понять дослідження; характеристика теоретико-методологічних засад і авторської концепції дослідження; спроектована структура професійної компетентності майбутніх філологів.

Організаційний етап. Завдання: побудувати програму педагогічного експерименту з перевірки ефективності професійної підготовки майбутніх філологів. Методи етапу: моделювання системи компонентів, критеріїв, показників, рівнів професійної компетентності майбутніх філологів; проектування програми педагогічного експерименту. Зміст і результати: розроблена система критеріїв, показників і рівнів професійної компетентності майбутніх філологів; спроектована програма педагогічного експерименту, обрано його діагностичний інструментарій; сформовано генеральну та вибірккову сукупності дослідження, його експериментальну базу, контрольні й експериментальні групи.

Констатувальний етап. Завдання: вивчити актуальний стан рівня професійної компетентності майбутніх філологів під час навчання у ЗВО. Методи етапу: діагностичні методи збору емпіричних даних (анкетування, тестування, спостереження, експертне опитування); статистичні методи обробки результатів експерименту (критерій куттового перетворення Фішера, факторний

аналіз). Зміст і результати: охарактеризовано актуальний стан рівня професійної компетентності майбутніх філологів; охарактеризовано наявні тенденції професійної підготовки майбутніх філологів; визначено рівність контрольної й експериментальної груп досліджуваних стосовно рівня професійної компетентності.

Формувальний етап. Завдання: здійснити апробацію авторської методичної системи підвищення рівня професійної компетентності майбутніх філологів засобами інформаційних технологій. Методи етапу: моделювання авторської методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій; факторний аналіз системи педагогічних умов; методи організації діяльності. Зміст і результати: апробовані педагогічні умови та модель методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій; у процес професійної підготовки експериментальних груп упроваджено авторську методичну систему професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій.

Організаційний етап. Завдання: дослідити вплив методичної системи на рівень професійної компетентності майбутніх філологів. Методи етапу: діагностичні методи збору емпіричних даних (анкетування, тестування, спостереження, експертне опитування); статистичні методи обробки результатів експерименту (критерій кутового перетворення Фішера, факторний аналіз); порівняння емпіричних даних констатувального та контрольного діагностичних зрізів; узагальнення висновків. Зміст і результати: зібрано експериментальні дані щодо впливу методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій на рівень професійної компетентності досліджуваних; здійснено порівняння результатів контрольних і експериментальних груп на констатувальному та контрольному етапах; сформульовано висновки щодо ефективності запропонованих педагогічних перетворень.

Генеральна сукупність дослідження являє собою множину, що характеризується спільними часовими, просторовими, соціальними характеристиками, на яку будуть поширені результати дослідження [3]. Генеральну сукупність нашого експерименту утворюють майбутні філологи – теперішні студенти спеціальності 035 «Філологія» закладів вищої освіти України. Вибіркова сукупність – це та частина генеральної сукупності, яка безпосередньо братиме участь в експериментальній роботі; вибірка сукупність повинна відображати основні закономірності, властивості, характеристики генеральної сукупності. Вихідними вимогами утворення вибіркової сукупності є

забезпечення її достатнього обсягу та використання валідних методів відбору досліджуваних – дотримання означених вимог дозволить забезпечити умову репрезентативності вибірки. Згідно зі статистичними міркуваннями Ю.В. Борисової, для валідності та надійності результатів дослідження обсяг вибіркової сукупності повинен становити від 400 до 900 досліджуваних [1]; обраний нами спосіб формування вибіркової сукупності – суцільно-гніздовий – характеризується участю в діагностиці всіх студентів академічних груп закладів вищої освіти, які належать до експериментальної бази дослідження.

Діагностичний інструментарій дослідження визначається нами як сукупність методів, методик, технік діагностики рівня професійної компетентності майбутніх філологів, спрямованих на якісну та кількісну характеристику прояву критеріїв та показників рівня професійної компетентності. Попередньо проведений нами аналіз літератури щодо структури професійної компетентності майбутніх філологів та відповідних їй критеріїв і показників дозволив нам виокремити такий діагностичний інструментарій (табл. 1).

Обрані діагностичні методики дозволяють реалізувати різні підходи до вивчення рівня професійної компетентності, оскільки базуються на різних методах – самооцінки, тестування, проєктивного тестування, експертного оцінювання, моніторингу тощо.

Висновки і пропозиції. Отже, спроектований діагностичний інструментарій оцінювання рівня професійної компетентності майбутніх філологів дозволяє побудувати програму педагогічного експерименту, спрямованого на вивчення результатів професійної підготовки. Визначено мету, гіпотезу, завдання, етапи, генеральну та вибіркочну сукупності, методи та діагностичний інструментарій педагогічного експерименту з оцінки результативності професійної підготовки майбутніх філологів під час навчання у ЗВО. Діагностичний інструментарій оцінювання рівня професійної компетентності майбутніх філологів представлено як систему узгоджених із критеріями методик, як-от: опитувальник «Якорі кар'єри» (Е. Шейн), методика «Мотиви вибору професії» (В.А. Семиченко), Аналіз документів – відомостей семестрової успішності учасників експерименту з фахових дисциплін, Опитувальник обізнаності та використання сучасних інформаційних технологій для вирішення навчальних і професійних завдань, тест «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища» (Л.В. Янковський, адаптація Ю.М. Рябової), Діагностична анкета експерта щодо ефективності форм і методів здійснення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів-філологів (О.М. Дуплійчук), Анкета визначення рівня професійної компетентності

Таблиця 1

Діагностичний інструментарій дослідження рівня професійної компетентності майбутніх філологів

Критерій	Методика дослідження	Завдання діагностики
Цілепокладальний	Опитувальник «Якорі кар'єри» (Е. Шейн).	Вивчення кар'єрних орієнтацій майбутніх філологів: компетентність, менеджмент, автономія, стабільність, служіння, виклик, інтеграція, підприємливість.
	Методика «Мотиви вибору професії» (В.А. Семиченко).	Характеристика провідної структури мотивації студентів у процесі професійної підготовки, вивчення співвідношення внутрішніх індивідуально значущих, внутрішніх соціально значущих, зовнішніх позитивних та зовнішніх негативних мотивів.
Знаннєвий	Аналіз документів – відомостей семестрової успішності учасників експерименту з фахових дисциплін.	Моніторинг рівня навчальної успішності майбутніх філологів із фахових дисциплін.
	Опитувальник обізнаності та використання сучасних інформаційних технологій для вирішення навчальних і професійних завдань.	Вивчення досвіду застосування майбутніми філологами сучасних інформаційних технологій для вирішення навчальних і професійних завдань.
Діяльнісний	Тест «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища» (Л.В. Янковський, адаптація Ю.М. Рябової).	Визначення рівня та типу адаптації майбутніх філологів (адаптивний, конформний, відчужений) у процесі вивчення іноземної мови.
	Діагностична анкета експерта щодо ефективності форм і методів здійснення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів-філологів (О.М. Дуплійчук [7]).	Експертне оцінювання ефективності наявних форм і методів професійної підготовки майбутніх філологів під час навчання у ЗВО.
Рефлексивний	Анкета визначення рівня професійної компетентності майбутніх філологів.	Комплексне визначення рівня самооцінки студентами філологічних спеціальностей рівня своєї професійної компетентності за цілепокладальним, знаннєвим, діяльнісним і рефлексивним критеріями.
	Бланк аналізу студентських есе «Я – фахівець».	Діагностика сформованості уявлень щодо себе в майбутній професійній діяльності, розуміння своїх сильних та слабких якостей, наявність плану щодо їх корекції.

майбутніх філологів, бланк аналізу студентських есе «Я – фахівець».

Перспективу подальшої науково-дослідницької роботи вбачаємо в необхідності апробації представленої інструментарію, визначенні актуального рівня професійної компетентності майбутніх філологів, пошуку шляхів підвищення якості філологічної освіти у вищій школі.

Список використаної літератури:

1. Борисова Ю.В. Методологія та методи соціальних досліджень. Київ : ДЦССМ, 2003. 216 с.
2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с.
3. Жосан О.Е. Педагогічний експеримент. Кіровоград : Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. 72 с.
4. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень. Київ : Кондор, 2009. 206 с.
5. Методологічні засади педагогічного дослідження / Є.М. Хриков та ін. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 248 с.
6. Везетіу К.В. Критерії та показники розвитку науково-методичної компетентності вчителів-філологів у післядипломній освіті. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2012. Вип. 63. С. 181–185.
7. Дуплійчук О.М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів-філологів до застосування проектно-комунікативних технологій : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2015. 322 с.
8. Кушнір А.С. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до застосування SMART-технологій у професійній діяльності. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. 85. Т. 1. С. 119–123.
9. Процька С.М. Комп'ютерно орієнтована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10. Київ, 2019. 304 с.
10. Ващенко Г.Г. Загальні методи навчання. Київ : Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1997. 410 с.

Bosa V. Diagnostics tools to evaluate the levels of professional competency of future philologists

The article designed programmes of pedagogical experiment to study the level of professional competence of future philologists, where the experimental factor is the author's methodical system of training of future philologists by means of modern information technologies; the level of professional competence of future philologists as a result of training in the IHE. The objective, hypothesis, tasks, stages, general and sample population, methods and diagnostic tools of the pedagogical experiment to assess the impact of the training of future philologists in the training in the IHE are registered.

The study aims to test the hypothesis that the level of professional competence of future philologists is growing due to the complex influence of the methodical system of training of future philologists by means of modern information technologies. Diagnostic research tools are defined as a set of methods, methods and techniques for diagnosing the level of professional competence of future philologists, the Ministry of Labour and Social Welfare is responsible for monitoring and evaluating the quality and quantity of the performance of criteria and indicators of professional competence

Diagnostic tools of assessment of the level of professional competence of future philologists is presented through a system of harmonised methods: Questionnaire "Yakoria career" (E. Shane), Methodology "Motives of choice of profession" (V. Semchenko), Analysis of the documents of the results of the semester results of the participants of the experiment in special disciplines, Questionnaire on the awareness and use of modern information technologies for educational and professional tasks, Test "Adaptation of personality to the new sociocultural environment" (L.V. Yankovsky, adaptation of Y.M. Ryabova), Diagnostic questionnaire of expert on effectiveness of forms and methods of implementation of vocational pedagogical training of future teachers-philologists (A.M. Doupleychuk), Survey of the level of professional competence of future philologists, Form of analysis of student essays "I am a specialist".

Key words: *professional competence, future philologists, diagnostic tools, pedagogical experiment, professional training.*